

Ενδεικτικές απαντήσεις στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών

A1 α.

1.Σ, 2. Λ, 3. Λ

A1 β.

α. 2, β.1, γ.2, δ.1

B 1.

Η φύση εφοδίασε τον άνθρωπο με τον λόγο, με τη μορφή τόσο του έναρθρου λόγου όσο και της λογικής σκέψης, επειδή τον προόριζε να ζήσει μέσα σε πολιτική κοινωνία. Πρόκειται για μια σύνθετη και ανώτερη ικανότητα που ξεπερνά τα όρια του αισθητού κόσμου, και αποτελεί την ειδοποιό διαφορά του ανθρώπου από τα άλλα ζώα. Τον βοηθά όχι μόνο να εκφράζει τα συναισθήματά του, αλλά και να αντιλαμβάνεται και να κάνει φανερές σύνθετες αφηρημένες έννοιες και αξίες, όπως είναι το καλό και το κακό, το ωφέλιμο και το βλαβερό, το δίκαιο και το άδικο και άλλες παρόμοιες, όπως είναι το όμορφο και το άσχημο, το όσιο και το ανόσιο. Χάρη σ' αυτές ο άνθρωπος δεν καταφέρνει μόνο να επιβιώσει, αλλά και να επιτύχει ανώτερους στόχους, όπως να συγκροτήσει κοινωνίες (οικογένεια και πόλη) και να δημιουργήσει πολιτισμό (να αναπτύξει τα γράμματα, τις τέχνες, να θεσπίσει νόμους κ.λπ). Οι έννοιες αυτές, που μας θυμίζουν την «αιδῶ» και τη «δίκη» του Πρωταγόρα («ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί»), αποτελούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να μπορεί ο άνθρωπος να συμβιώνει αρμονικά με άλλους ανθρώπους και να διατηρεί την ισορροπία στις μεταξύ τους σχέσεις.

Γίνεται, έτσι, φανερό ότι ο άνθρωπος οδηγήθηκε στον πολιτικό βίο χάρη στο δώρο που του έκανε η Φύση δηλαδή τον λόγο. Αν λάβουμε υπόψη ότι τίποτα η Φύση δεν κάνει άσκοπα, καταλαβαίνουμε ότι ο ανθρώπινος λόγος είναι η πιο μεγάλη απόδειξη ότι ο άνθρωπος είναι «φύσει πολιτικόν ζῷον». Επομένως δεν πρόκειται απλώς για σχέσεις αλληλεπίδρασης σαν αυτές που αναπτύσσουν τα ζώα μεταξύ τους και με το περιβάλλον· οι σχέσεις των πολιτών έχουν έλλογο χαρακτήρα: υποστηρίζονται από τον λόγο, τη λογική και τη γλώσσα. Επομένως, η λογικότητα του ανθρώπου είναι η άλλη όψη της πολιτικής του φύσης. Αυτή, εξάλλου, είναι και μια παλιά σημασία της αρχαιοελληνικής λέξης λόγος: σχέση. Μέσω του λόγου οι άνθρωποι σημασιοδοτούν, κατανοούν και σημαίνουν διακρίσεις που αποτελούν συστατικό πυρήνα της πολιτικής κοινωνίας: το ωφέλιμο και το βλαβερό, το δίκαιο και το άδικο. Η ηθική διάσταση των ανθρώπινων σχέσεων μόνο μέσα στο λογικό περιβάλλον της κοινωνίας νοηματοδοτείται και αξιολογείται.

B 2.

Στο ερώτημα τις εἶ η απάντηση είναι ότι «είσαι άνθρωπος» με ιδιαίτερα γνωρίσματα που οφείλει ο καθένας να συνειδητοποιήσει (αναστοχασμός, ενδοσκόπηση, αυτογνωσία), ώστε να έχει στη ζωή του ορθή κατεύθυνση και να φτάσει την ευτυχία. Συνεπώς, ο άνθρωπος είναι ένα ον λογικό και ελεύθερο. Κατά τον Επίκτητο το πλέον ουσιώδες στοιχείο της ανθρώπινης οντότητας και συστατικό της

ελευθερίας είναι η **προαίρεσις** την οποία θεωρεί ως το *κυριότερον*. Η προαίρεση δίνει ηθικό περιεχόμενο στις πράξεις μας, δεν ετεροκαθορίζομαστε, και είμαστε ενεργητικοί ηθικοί παράγοντες. Ο **λόγος** με τη διττή σημασία (ομιλία-γλώσσα, ικανότητα λογικής σκέψης-διανοητική δραστηριότητα) είναι, κατά τον Επίκτητο, όπως άλλωστε και για όλη τη στωική φιλοσοφία, το άλλο ιδιαίτερο γνώρισμα, η ειδοποιός διαφορά, του ανθρώπου από τα άλλα έμβια όντα, (θηρίων, προβάτων). Μετά την *προαίρεσιν* και τον *λόγον* και χάρη σ' αυτά το επόμενο χαρακτηριστικό γνώρισμα του ανθρώπου της εποχής του Επίκτητου είναι η ιδιότητά του να είναι **πολίτης του κόσμου** (*πολίτης εἶ του κόσμου*). Η θέση του ανθρώπου στον κόσμο είναι ιεραρχικά η ανώτατη, αποτελεί το ηγετικό στοιχείο του κόσμου (*οὐχ ἔν τῶν ὑπηρετικῶν, ἀλλὰ τῶν προηγουμένων*), αφού (*παρακολουθητικός γάρ ...*) αυτός μόνο χάρη στη λογική φύση του είναι ικανός να κατανοεί τη θεϊκή διακυβέρνηση του κόσμου, και να αξιολογεί τις συνέπειές της. Ασφαλώς δεν υπήρχε κάποιο παγκόσμιο κράτος, ώστε η έννοια του **πολίτη του κόσμου** να έχει κυριολεκτική σημασία· και ο κόσμος εδώ εννοείται με την πρωταρχική στωική σημασία, δηλαδή ως ένα ενιαίο σύνολο που διέπεται από τον φυσικό νόμο και τη λογικότητα. Ο Επίκτητος αποκαλεί τον *ἄνθρωπον πολίτην*, όχι βέβαια με την έννοια ότι ο κόσμος αποτελεί μια πολιτική δομή, όπως κύτταρο της αρχαϊκής και της κλασικής πόλης κράτους ήταν κάθε πολίτης της. Πρόκειται για καινούργια μάλλον-ίσως μεταφορική – έννοια του πολίτη, η οποία διατηρεί ορισμένα γνωρίσματα της σημασίας του όρου, εισάγει όμως σημαντικές καινοτομίες· αυτές συνιστούν τελικά μια καινούργια ανθρωπολογία. Ο πολίτης του Επίκτητου διατηρεί την έννοια της μετοχής: έχει το μερίδιό του (*μέρος*) στη συμβιωτική ομάδα στην οποία εντάσσεται, και αυτή είναι η ευρύτερη δυνατή, η οικουμένη. Επίσης, διατηρεί την έννοια της υπέρβασης της ατομικότητας.

Ο φιλόσοφος, για να στηρίξει λογικά τη θέση που διατύπωσε αμέσως παραπάνω, χρησιμοποιεί μια **παρομοίωση** (*εἰ ἢ χεῖρ ἢ ὁ πούς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ*). Κατ' ανάλογο τρόπο και ο άνθρωπος, αποκτώντας συνείδηση της θέσης του μέσα στον κόσμο, οφείλει να ενεργεί συντονίζοντας τις ορέξεις - επιθυμίες του και τις προτεραιότητές του με τον κοσμικό λόγο και ανάγοντας οτιδήποτε επιλέγει και πράττει στο σύνολο. Σε αυτήν την παρομοίωση διακρίνουμε τη βασική αντίληψη των στωικών φιλοσόφων πως ενυπάρχει στον κόσμο ένας «φυσικός λόγος» που τον διέπει, που ρυθμίζει και διευθετεί τα πάντα κατά το σχέδιό του. Ο άνθρωπος αποτελεί ένα από τα ηγεμονικά μέρη του κόσμου, κι επομένως οφείλει να κατανοεί τη λογική διάταξη του σύμπαντος, την παγκόσμια «συμπάθεια» στην οποία είναι ενωμένα όλα τα πράγματα και να εναρμονίζει τις ενέργειες και τη συμπεριφορά του προς αυτήν. Επίσης με το **πολυσύνδετο σχήμα ὄρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες** τονίζει ο φιλόσοφος πως το λογικό και ηγεμονικό μέρος της ψυχής καλείται να αντιπαλέψει τις ανθρώπινες επιθυμίες και να τιθασεύσει τις άλογες επιθυμίες, που έρχονται σε αντίθεση με την κοσμική τάξη, όπως την καθόρισε ο παγκόσμιος λόγος.

B 3.

1. δ, 2. α, 3. ε, 4. β, 5. στ

B. 4. α.

1. ε, 2. δ, 3. ζ, 4. β, 5. α, 6. στ

B. 4.β.

Οι νέοι, επειδή είναι **αδούλευτοι**, δεν έχουν τις ίδιες αντοχές με τους μεγαλύτερους στη σκληρή δουλειά.

Την **προηγούμενη** μέρα από μια σημαντική επέτειο γίνονται πυρετώδεις προετοιμασίες για τον εορτασμό της.

B.5. Ο Παπανούτσος θεωρεί την προαίρεση αναγκαία προϋπόθεση της βούλησης, τη συνδέει με τη σκέψη και της δίνει ηθικό περιεχόμενο, γι' αυτό το λόγο την αποδίδει μόνο στον άνθρωπο. Είναι δείγμα εσωτερικής ελευθερίας (*γιατί μόνο στον άνθρωπο έχουμε προαίρεση. Στο ζώο υπάρχει ό ρ ε ξ η, όχι βούληση*). Ανάλογη είναι και η αντίληψη του Επίκτητου ο οποίος συνδέει την προαίρεση με τη λογικότητα και την ελευθερία. Γι' αυτό και της αποδίδει τρία συνώνυμα επίθετα: *κυριώτατον, αδούλευτον, ανυπότακτον*. Η προαίρεση έχει απόλυτη εξουσία μέσα στον άνθρωπο, δεν γίνεται δούλη κανενός, παραμένει ανυπότακτη όταν όλα τα άλλα υποτάσσονται σε αυτήν (*ύποταγμένα*). Η έννοια της ελευθερίας αποκτά συνεπώς, καθώς ταυτίζεται με την προαίρεση ένα ιδιαίτερο νόημα τόσο στον Επίκτητο όσο και στον Παπανούτσο, η ελευθερία δεν συνίσταται στην απουσία εξωτερικών δεσμών και δεσμεύσεων, αλλά προκύπτει μέσα από τον άνθρωπο, ταυτίζεται με το **αδούλωτο** του πνεύματός του. Ελεύθερος δεν είναι όποιος δεν είναι δούλος αλλά όποιος διατηρεί ελεύθερο το πνεύμα του, ενδεχομένως και μέσα στη δουλειά του. Με το νόημα αυτό η ελευθερία αποκτά υπαρξιακές διαστάσεις, καθίσταται ο φυσικός τρόπος ύπαρξης του μόνου έλλογου όντος, του ανθρώπου.

Γ. ΑΔΙΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Γιατί με τη σύναψη ενός δανείου μπορούμε εμείς να πάρουμε τα ξένα πληρώματα που υπηρετούν στο στόλο τους, δίνοντάς τους μεγαλύτερο μισθό. Πράγματι η δύναμη των Αθηναίων είναι αγορασμένη μάλλον παρά δική τους· αντίθετα η δική μας είναι λιγότερο εκτεθειμένη σ' αυτόν τον κίνδυνο, αφού στηρίζεται στους ανθρώπους περισσότερο παρά στα χρήματα.

Γ2. Οι Κορίνθιοι υπεραμύνονται ενός πολέμου εναντίον των Αθηναίων στη Συνέλευση της Πελοποννησιακής συμμαχίας, προβάλλοντας την αριθμητική τους υπεροχή, τη μεγάλη πολεμική τους εμπειρία και την πειθαρχία και ομοψυχία τους στη μάχη. Όσον αφορά τη ναυτική υπεροχή των Αθηναίων αντιτείνουν τη δυνατότητά τους να ενισχύσουν τον οπλισμό τους με ίδιους πόρους αλλά και με πόρους από τους Δελφούς και την Ολυμπία, ώστε να προσελκύσουν, προσφέροντας μεγαλύτερους μισθούς, ξένα πληρώματα, αν και σ' αυτό το σημείο μάλλον υπερτερούν έναντι των Αθηναίων, αφού στηρίζονται σε ανθρώπους και όχι στα χρήματα.

Γ 3 α. Ἐγὼ δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενος τὸν πόλεμον ἐγείρω.

Γ 3 β. ἀμυνόμεθα: ἄμυναι

καταθησόμεθα: κατάθου

ἐπικρατῆσαι: ἐπικράτησον

προύχοντας: πρόσχες

πολλὰ: πλείονα/πλείω/πλέονα

Γ 4 α.

ἔχοντες: επιρρηματική αιτιολογική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος ἐγείρομεν, λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ἐγείρομεν.

ἐπικρατῆσαι: τελικό απαρέμφατο υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση εἰκός (ἐστί)

πλήθει: επιρρηματικός προσδιορισμός, δοτική της αναφοράς στο προύχοντες

μισθῶ: επιρρηματικός προσδιορισμός, δοτική του μέσου στο ὑπολαβεῖν

ναυβάτας: αντικείμενο στο ὑπολαβεῖν

ἢ οἰκεία: κατηγορούμενο στο δύναμις μέσω του εννοούμενου συνδετικού ρήματος ἐστί και β' ὀρος σύγκρισης ἀπό το μᾶλλον, εκφέρεται με ἦ + ομοιόπτωτα προς τον α' ὀρο σύγκρισης ὄνητή.

Γ 4 β.

Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον σφᾶς αὐτοῦς δὲ τότε καὶ ἀδικουμένους τὸν πόλεμον ἐγείρειν.

Επιμέλεια: Ελένη Χολέβα